

**РЕАЛЬНІ ТА ІГРОВІ ВЗАЄМВІДНОСИНИ
ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ВІДОБРАЖЕННІ
МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ТВОРЧІЙ ГРІ**

Каплунова К. А.

філологічний факультет,

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті проаналізовано наукові підходи до проблеми реальних та ігрових взаємовідносин дітей старшого дошкільного віку у відображенні міжособистісної взаємодії у творчій грі в психолого-педагогічній літературі, розглядаються основні тенденції налагодження реальних і ігрових взаємовідносин у процесі творчої гри, визначено доцільність відображення міжособистісної взаємодії дітей старшого дошкільного віку у творчих іграх.

Обґрунтовано реальні і ігрові взаємовідносини дітей старшого дошкільного віку у відображенні міжособистісної взаємодії у творчих іграх, необхідність розвитку гармонійної особистості та становлення соціальної компетентності дошкільника у новому соціокультурному середовищі.

***Ключові слова:** взаємовідносини, реальні і ігрові взаємовідносини, діти старшого дошкільного віку, взаємодія, відображення, міжособистісна взаємодія, рольова взаємодія, гра, творча гра.*

**Каплунова Е.А. РЕАЛЬНЫЕ И ИГРОВЫЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ
ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В ОТРАЖЕНИИ
МЕЖЛИЧНОСТНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В ТВОРЧЕСКОЙ ИГРЕ.**

В статье проанализированы научные подходы к проблеме реальных и игровых взаимоотношений детей старшего дошкольного возраста в отражении межличностного взаимодействия в творческой игре в психолого-педагогической литературе, рассматриваются основные тенденции налаживания реальных и игровых взаимоотношений в процессе творческой игры, определена целесообразность отражения межличностного взаимодействия детей старшего дошкольного возраста в творческих играх.

Обоснованно реальные и игровые взаимоотношения детей старшего дошкольного возраста в отражении межличностного взаимодействия в творческих играх, необходимость гармоничного развития личности и становления социальной компетентности дошкольника в новой социокультурной среде.

Ключевые слова: *взаимоотношения, реальные и игровые взаимоотношения, дети старшего дошкольного возраста, взаимодействие, отражение, межличностное взаимодействие, ролевое взаимодействие, игра, творческая игра.*

Kaplunova K. A. REAL AND GAME RELATIONSHIPS OF SENIOR PRE-SCHOOL AGE CHILDREN IN THE INTERPRETATION OF INTERPERSONAL INTERACTION IN A CREATIVE GAME.

The article analyzes the scientific approaches to the problem of real and gaming relations of children of the senior preschool age in reflecting the interpersonal interaction in the creative game in the psychological and pedagogical literature, examines the main tendencies of establishing their real and game relations in the process of creative game, the expediency of reflection of interpersonal interaction of children of the senior preschool age in creative games.

Real and game relations of children of the senior preschool age in a reflection of interpersonal interaction in creative games, the need of development of harmonious personality and development of social competence of preschool children in the new sociocultural environment are justified in this article.

Keywords: *interactions, real and gaming interactions, children of the senior preschool age, interaction, reflection, interpersonal interaction, role interaction, game, creative game.*

Постановка проблеми. Необхідність модернізації змісту дошкільної освіти обумовлена реформуванням галузі на засадах Закону про дошкільну освіту, Базового компоненту дошкільної освіти України. Розвиток системи освіти, який реалізує її нові цінності, забезпечує гуманістичну спрямованість, створює передумови для розгортання творчих можливостей дітей дошкільного

віку. Осучаснення змісту першої ланки освіти передбачає її відповідність сучасним досягненням науки і культури, потребам і можливостям особистості, суспільства і держави. Основним завданням сучасної дошкільної освіти є цілісний розвиток особистості, а саме створення сприятливих умови для особистісного становлення і творчої самореалізації кожної дитини, формування її життєвої компетентності, розвитку в неї ціннісного ставлення до людей, самої себе, природи, культури, світу.

Спостерігаючи, аналізуючи та вивчаючи реальні та ігрові взаємовідносини дітей старшого дошкільного віку у процесі творчої гри, ми звернули увагу на те, що вони чітко поділяють рольові і реальні взаємовідносини, причому реальні взаємовідносини спрямовані на загальну для них справу, якою є гра. Вона виступає могутнім засобом розвитку міжособистісних відносин дітей. Моделюючи взаємини дорослих у грі, діти водночас засвоюють навички спілкування, взаємодії, співпраці, вчаться поступатись один одному у різних позиціях.

Отож, саме через неї діти старшого дошкільного віку вчаться проявляти власне ставлення до різнопланових ролей, моделюють взаємовідносини дорослих, старші дошкільники водночас засвоюють навички спілкування, взаємодії, співпраці, засвоюють відповідну рольову поведінку до ігрових ролей та існуючих зв'язків між ними.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Видатні вчені вітчизняної і російської психологічної школи Л. Виготський, Д. Ельконін, Я. Коломинський, К. Карасьова, Г. Костюк, С. Ладивір, М. Лісіна, С. Максименко, В. Мухіна, Р. Павелків, Т. Піроженко основну увагу зосереджували на онтогенезі спілкування та впливу міжособистісних взаємин в творчій грі, на емоційний та психічний розвиток дитини на формування її особистості в цілому.

Провідні вчені в галузі дитячої психології Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Кононко, Г. Костюк, О. Кочерга, О. Леонт'єв, Г. Люблінська розкрили психологічні особливості поняття колективної взаємодії та визначили різні підходи його тлумачення, а саме: як обміну діями, спрямованої на організацію

спільної діяльності, взаємовпливу, процесу конструювання міжособистісного простору.

Сучасні педагоги, які розглядають проблему взаємодії (Ю. Бабанський, І. Бех, О. Бодальов, М. Данилов, Ю. Приходько, О. Савченко, зокрема в дошкільній педагогіці – Л. Артемова, А. Богущ, О. Богініч, Н. Гавриш, К. Крутій, М. Лісіна), вважають, що основою педагогічного процесу є відносини в колективі, в якому кожний із його членів є активним учасником цього процесу.

Гра – це специфічна форма прояву дитячої активності в певному непродуктивному виді діяльності, спрямованому не на одержання результатів, а на переживання задоволення від самого процесу, за визначенням, яке подано в психологічній енциклопедії О. Степанова [10, с. 90].

О. Степанов подає визначення терміну «рольова гра». А саме, «це форма гри дітей, яка передбачає перехід від маніпулятивної гри з предметами до імітування в ігровій ситуації елементів діяльності дорослих» [10, с. 91].

В грі діти засвоюють уявлення про поведінку жінки і чоловіка (мати і батько). У творчій грі можна робити усе, що недоступне в реальному житті: самостійно керувати автомобілем, літаком, потягом, купувати солодощі, лікувати дітей.

«Творчість», за визначенням О. Степанова – «це високосвідома діяльність людини, спрямована на створення нових продуктів матеріальної і духовної культури, які мають суспільно-історичну цінність» [10, с. 352].

Творча гра – діяльність, у якій діти беруть на себе роль дорослих людей і узагальнено, у спеціально створених ігрових умовах відтворюють їхні дії і стосунки між ними.

У творчій грі дитина дошкільного віку пізнає світ, стосунки, ролі, поведінку людей, моделює міжособистісні стосунки в ньому, вчиться орієнтуватися в різних сферах людської життєдіяльності, оволодіває правилами та нормами життя. У творчій грі відбувається самопізнання, усвідомлення свого внутрішнього світу, оволодіння першими формами саморегуляції [5].

У творчих іграх діти використовують різноманітні ігрові предмети, що замінюють реальні предмети діяльності дорослих. Як феномен, творча гра є соціальною за своєю природою, походженням і змістом. Вона розгортається, за твердженням Д. Ельконіна, від конкретної предметної дії до узагальненої дії: їсти ложкою, годувати ложкою ляльку [5].

У творчих іграх переплітаються спогади про реальні події життя дітей та фантастичні елементи з казок, кінофільмів і мультфільмів. Особливо помітно ігри дітей доповнюються фантастичними елементами у період позаситуативно-пізнавальної форми спілкування з дорослими, коли стрімко розширюється запас знань про навколишню дійсність, не обмежений безпосередньою ситуацією: про далекі екзотичні країни, про незвичних звірів, про моря й океани. Персонажі творчих ігор включаються у різні скрутні й ризиковані ситуації, пригоди, мандри. Згодом головна увага дитини переміщується зі світу фізичних предметів та явищ на світ людей, а провідною формою спілкування з дорослими стає позаситуативно-особистісна. В іграх все більше сюжетів соціального спрямування, де зображаються відносини між людьми як носіями соціальних ролей, де моделюється вирішення складних етичних проблем [12].

Творча гра має визначальне значення для розвитку уяви. В ігровій діяльності дитина вчиться заміщати одні предмети іншими, обирати собі різні ролі. Ця здатність лягає в основу розвитку уяви. В іграх дітей старшого дошкільного віку вже не обов'язкові предмети-заступники, так само як не обов'язкові ігрові дії. Діти навчаються ототожнювати предмети та дії з ними, створювати нові ситуації у своїй уяві [8].

Вплив творчої гри на розвиток особистості дитини полягає в тому, що через неї вона знайомиться з поведінкою та взаємовідносинами дорослих людей, які стають зразком для її власної поведінки, і в ній набуває основні навички спілкування, якості, необхідні для встановлення контакту з однолітками. Захоплюючи дитину і примушуючи її дотримуватися правил, що передбачені обраною роллю, творча гра сприяє розвитку почуттів і вольової регуляції поведінки. Наприклад дитина – шофер, везе цеглу на будівництво,

потім він вантажник, розвантажує цеглу, нарешті, робітник-будівельник, який будує будинок. У спільній грі ці функції розподіляються між кількома дітьми.

Творча гра як засіб відображення старшими дошкільниками досвіду міжособистісної взаємодії має особливе значення для розвитку рефлексивного мислення. Рефлексія за визначенням у психологічному словнику – це розумовий розвиток, спрямований на пізнання людиною себе: поведінки, дій і вчинків, психічних станів, почуттів, здібностей, характеру та інших властивостей своєї особистості [10, с. 300].

У підручнику В. Мухіної рефлексія – «здатність людини аналізувати свої власні дії, вчинки, мотиви і співвідносити їх із загальнолюдськими цінностями, а також з діями, вчинками, мотивами інших людей. Рефлексія сприяє адекватній поведінці людини в світі людей» [9].

Творча гра веде до розвитку рефлексії, оскільки в творчій грі виникає реальна можливість контролювати те, як виконується дія, що входить у процес спілкування. Так, граючись в лікарню, дитина плаче і страждає, як пацієнт, і задоволений собою як виконавець ролі. Подвійна позиція граючого – виконавець і контролер – розвиває здатність співвідносити свою поведінку з поведінкою за зразком. У творчій грі виникають передумови до рефлексії як суто людської здатності осмислювати свої власні дії, передбачаючи реакцію інших людей [9].

У творчій грі діти моделюють на себе життя дорослих людей і відносини між ними. В умовах таких ігор діти краще зосереджуються та більше запам'ятовують, ніж за прямим завданням дорослого [4].

У творчій грі з'являються принципово нові бажання. Дитина вчиться обґрунтовувати бажання, співвідносячи своє бажання з ідеєю, з образом дорослого. Дитина хоче діяти правильно – як дорослий. І під впливом цього бажання вона дійсно починає діяти – так, як ніби вона доросла. Дії умовні і узагальнені дозволяють дитині сприймати зміст реальної дії і емоційно її переживати. Емоційне переживання набуває інтелектуального розуміння дійсності суті дорослих занять [5].

Спочатку дитина повинна захотіти щось робити, відкрити для себе в цьому власний, особистий сенс, і лише потім, на цій основі, вона здатна опанувати технічними прийомами і конкретними вміннями. Спочатку засвоюються значення і мотиви діяльності і лише потім (і на їх основі) технічна сторона дій. Це важливий закон психічного розвитку. У дошкільному віці цей сенс розглядається як бажання діяти, як дорослий, вперше народжується і реалізується у дитини у творчій грі [6].

Творча гра має вирішальне значення для розвитку уяви. Ігрові дії відбуваються в уявній ситуації; реальні предмети використовуються в якості інших, уявних; дитина обирає собі ролі відсутніх персонажів.

Перевага гри перед будь-якою іншою дитячою діяльністю полягає в тому, що в ній дитина сама, добровільно підпорядковується певним правилам, причому саме виконання правил доставляє максимальне задоволення. Це робить поведінку дитини осмисленою і усвідомленою. Тому творча гра – це практично єдина діяльність, де діти дошкільного віку можуть проявити свою ініціативу і творчу активність.

І в той же час, саме в творчій грі діти вчаться контролювати і оцінювати себе, розуміти, що вони роблять, і (мабуть, це головне) хотіти діяти правильно. Ставлення сучасних дітей дошкільного віку до творчої гри (а значить і сама ігрова діяльність) істотно змінилися. Незважаючи на збереження і популярність деяких ігрових сюжетів, діти в більшості випадків не знають правил гри і не вважають обов'язковим їх виконання. Вони перестають співвідносити свою поведінку і свої бажання з образом ідеального дорослого, та нормами поведінки [6].

Сенс творчої гри для дітей старшого дошкільного віку – відображення типових відносин дорослих та їх взаємодії. Вони обговорюють задум гри, добирають, а іноді готують самостійно матеріал до гри. Спостерігається завчасне колективне планування гри: вибір теми, розподіл ролей, вироблення та обговорення правил гри, виготовлення атрибутів. Ця особливість дає можливість вихователю спрямовувати хід гри, розвивати її, підпорядковуючи

ігрову діяльність цілеспрямованому формуванню потрібних якостей колективу в цілому або окремо взятої дитини. У творчій сюжетно-рольовій грі старших дошкільників, правила якої складені самими дітьми, сприяє виробленню самоконтролю.

У психологічній енциклопедії О. Степанова є визначення терміну «взаємодія». Це «прямий чи опосередкований вплив суб'єктів один на одного, який характеризується виникненням зв'язків і їх взаємозумовленістю» [10, с. 52–53].

В соціальній психології виокремлені певні теорії взаємодії, кожна з яких намагається розкрити зміст дефініції «взаємодія» і виступає підґрунтям для з'ясування сутності, особливостей, структури, функцій, ролі поняття колективної взаємодії [1, с. 121].

У психологічній літературі поняття взаємодії визначається, як обмін діями, спрямованих на організацію спільної діяльності, а також, як взаємовплив, і, як процес конструювання міжособистісного простору.

Взаємини міжособистісні – це суб'єктивні зв'язки і відносини між людьми, які виникають за умов спільного проживання або виконання сумісної діяльності. В процесі їх становлення і розвитку формується система міжособистісних установок, орієнтацій, соціальних сподівань, які залежать від рівня розвитку соціальної групи, згуртованості її членів і змісту виконуваної ними діяльності за визначенням О. Степанова [10, с. 52].

Проблема взаємодії хвилює і представників педагогічної думки. Адже педагогічна наука, розглядаючи особистість як головну цінність суспільства, відводить їй роль активного суб'єкта пізнання, спілкування, діяльності і взаємодії [2].

Взаємодія як одна із соціокультурних цінностей закладає основи життєво важливих способів поведінки й діяльності людини, забезпечує особливості її самореалізації. Засвоєння досвіду взаємодії з однолітками в дошкільному навчальному закладі підвищує ефективність сумісної колективної діяльності, сприяє формуванню соціальної компетентності особистості дошкільника.

Відомий вчений, психолог Я. Коломинський відзначає, що саме дошкільний вік сензитивний для формування добрих почуттів до інших людей. У взаємодії саме з однолітками найбільш ефективно розвиваються механізми міжособистісного сприйняття і розуміння (емпатія, рефлексія, ідентифікація), що лежать в основі формування таких особистісних позитивних якостей як співчуття, прагнення до надання допомоги та дружня підтримка, вміння розділити радість, почуття справедливості, чесність, порядність, а також якість, що забезпечує здатність до самопізнання і самоорієнтування в соціокультурному середовищі [7].

У роботах Д. Ельконіна та його послідовників доведено, що саме у творчих іграх взаємовідносини дітей дошкільного віку розвиваються у двох головних напрямках: як рольові й реальні. Рольові відносини вимагають побудови взаємин дітей на основі взаємозв'язку між ролями, визначеними у грі. Гра у лікарню розгортається на основі відносин лікаря й пацієнта; у магазин – продавця й покупця; у сім'ю – доньки й матері чи батька тощо. Мовлення й невербальні компоненти спілкування дітей набувають відповідного змісту, жестів, інтонацій [12].

Якщо у ранньому віці внаслідок включення дитини у дії дорослих як об'єкта їх турботи й піклування головним елементом образу дорослого для дитини була його предметна діяльність, дошкільник по-іншому сприймає життя дорослих. Значно більше уваги він приділяє взаєминам дорослих людей, виконанню ними суспільних функцій: батько – водій автомобіля, він перевозить людей, приносячи цим користь; мама – вчителька, яка навчає дітей писати й читати. Дошкільник значно глибше розуміє оточуюче соціальне життя, ніж дитина раннього віку, а тому на шляху його прилучення до дорослого життя він вже не задовольняється наслідуванням дій дорослих, а прагне засвоїти їхні соціальні функції. Проте його можливості не дозволяють досягти цього у реальності, тому головним способом прилучення дошкільника до життя дорослих починає виступати сюжетно-рольова гра, в якій дитина стає «лікарем», «вчителем», «водієм», «менеджером», «співаком чи співачкою» [3].

Діти визначають вибір і розподіл ролей, що виявляється в різноманітних репліках, зауваженнях, вимогах, висловлених відповідно до обраної ролі та у співвідношенні з іншими ролями. Розподіл ролей – важливий момент у виникненні гри. Нерідко дитина-лідер нав'язує товаришам нецікаві ролі, а сама бере на себе найпривабливішу, незважаючи на бажання інших. Якщо дітям не вдається домовитися про розподіл ролей, то гра розпадається, або хтось з дітей виходить з неї [3].

У виборі партнерів для спільних ігор дошкільники керуються своїми симпатіями, етичними якостями ровесника, його ігровими вміннями. Важливе значення має наявність в однокласника привабливих ігрових предметів.

Так, відомий український психолог Г. Костюк писав, що у розвитку здатності дитини до вибору та розгортання сюжету відбувається перехід від зовнішнього до внутрішнього зумовлення цього процесу. Якщо на межі раннього та дошкільного віку сюжет виникає на основі іграшок та предметів, які є у розпорядженні дітей, то у середньому дошкільному віці діти починають планувати сюжет, підбираючи для його втілення необхідні іграшки та атрибути. Від сюжету, який складається з кількаразового повторення певної модельованої ситуації (наприклад, «мама» то одягає, то роздягає «ляльку» – доньку) діти переходять до сюжетів, утворених з однієї-двох сюжетних ліній, у грі вирізняються певні етапи, не однорідні за змістом («мама» одягає «доньку», відводить у дитячий садочок, там вона снідає) [5].

Сюжети стають стійкішими, розігруються довші періоди часу. До кінця дошкільного віку виникають сюжети – композиції, в яких відображені різні та водночас пов'язані між собою сфери дійсності: діти одночасно граються «у сім'ю», «лікарню», «школу». Персонажі гри переходять із ситуації в ситуацію, не змінюючи свого основного складу [5].

Змістом гри є той момент дійсності й відносин між дорослими, що виділяється у відповідній сфері дійсності як найбільш значущий у розумінні дітей та відтворюється ними у грі. Наприклад, гра «у лікарню» – сюжет, а прийом хворого, вислуховування роботи його серця, дихання – зміст цієї гри.

Те, що дошкільник вирізняє як суттєве, головне у певній ситуації та переносить його у гру, свідчить про міру його інтелектуального розвитку, про особливості розуміння ним ситуацій дорослого життя людей. Дошкільник за зовнішніми діями і атрибутами все частіше відкриває глибинні соціальні відносини. Творча гра дозволяє дитині зрозуміти мотиви трудової діяльності дорослих, розкриває її суспільне значення. Якщо спочатку у виборі ролі головне місце займає її зовнішня привабливість (рюкзак, фонендоскоп), то в процесі гри розкривається соціальна користь цієї ролі. Тепер дитина розуміє, що педагог навчає дітей, лікар їх лікує [5].

Сюжет та зміст гри визначені задумом дітей, тому становлять основу уявної ситуації як неодмінної психологічної умови творчої гри.

Чим старша дитина, тим більше прагне до спільної з однолітками гри, тим більше схильна погодитися виконувати непривабливу роль заради того, щоб увійти до ігрового об'єднання.

В ігровій діяльності найбільш інтенсивно формуються психічні якості дитини та особистісні. У творчій грі складаються інші види діяльності, які потім набувають самостійного значення, тобто творча гра впливає на різні сторони розвитку дітей дошкільного віку.

Ігрова діяльність впливає на формування довільних психічних процесів. Так, у творчій грі у дітей починають розвиватися довільна увага і довільна пам'ять. В умовах творчої гри діти зосереджуються краще і запам'ятовують більше, ніж в умовах занять. Свідома мета (зосередити увагу, запам'ятати і пригадати) виділяється для дитини раніше і легше всього в творчій грі. Самі умови творчої гри вимагають від дитини зосередження на предметах, включених в ігрову ситуацію, на утриманні розігрованих дій і сюжету. Якщо дитина не хоче бути уважною до того, що вимагає від неї майбутня ігрова ситуація, якщо не запам'ятовує умов гри, то вона просто стає не цікавим партнером по творчій грі. Потреба в спілкуванні, в емоційному заохоченні змушує дитину до цілеспрямованого зосередження і запам'ятовування [6].

Ігрова ситуація і дії в ній чинять постійний вплив на розвиток розумової діяльності дитини дошкільного віку. У творчій грі дитина вчиться діяти з заступником предмета – вона дає заступнику нову ігрову назву і діє з ним у відповідності з назвою. Предмет-заступник стає опорою для мислення. На основі дій з предметами-заступниками дитина вчиться мислити про реальний предмет. Поступово ігрові дії з предметами скорочуються, дитина навчається мислити про предмети і діяти з ними в розумовому плані. Таким чином, творча гра сприяє тому, що дитина поступово переходить до мислення в плані уявлень [5].

Реальні відносини між дітьми розгортаються як в творчій грі, так і поза нею. У контексті творчих ігор їх змістом виступає організація гри дітьми: вибір сюжету, підбір заміників, атрибутів, розподіл ролей, узгодження суперечливих питань по ходу гри. Діти оцінюють ігрові дії один одного, дають певні вказівки стосовно виконання ролі. Часто реальні відносини суперечать рольовим. Так, один з дітей виконує роль вчителя й дає вказівки «учневі». Проте у реальних відносинах «учень» виступає із зауваженнями на адресу неправильної, на його думку, поведінки «вчителя». Між дітьми часто виникають конфліктні ситуації щодо розподілу ролей. Старші дошкільники погоджуються і на виконання небажаної для себе ролі заради збереження стосунків з ровесником. По ходу гри переважають рольові взаємини дітей, а реальні відбуваються на етапі організації гри та у її ході як окремі фрагменти-включення у зміст рольових взаємин дітей [4].

У той же час досвід ігрових і особливо реальних взаємин дитини в творчій грі лягає в основу особливої властивості мислення, що дозволяє підтримати точку зору інших людей, передбачити їх майбутню поведінку і залежно від цього будувати свою власну поведінку.

Більшість старших дошкільників грають в ігри, сюжети яких запозичені з мас-медіа. Це мультфільми, відеокліпи, телевізійні ігри типу «Голос країни», «Танці з зірками», «Караоке на майдані», «Голос діти», «Х фактор». Нічого подібного в дитинстві батьків і тим більше бабусь та дідусів сучасних

дошкільників не було. Вони охоче зображують таких персонажів, як Людина-павук, капітан Америка, Бетмен, Черепашка-ніндзя, ніндзяго, персонажів мультфільмів «Фиксики», «Барбоскины», «Поли робокар». Список цих назв мінливий і залежить від того, що дивилися діти по телевізору вчора або протягом останнього тижня [11].

Проте за всієї начебто розмаїтості персонажів, в яких грають сучасні діти, їх об'єднують схожі риси характеру. На одностайну думку батьків і педагогів, цих героїв об'єднує жорстокість і агресивність. Головне для героя – бути першим, перемогти або дістати якомога більше грошей. Такі герої вміють добре битися, добиватися своєї мети, не звертаючи уваги на тих, хто поруч. Вони досить примітивні і не мають людських рис: це або роботи, або мутанти, або кишенькові монстри (покемони), або гібриди людини і тварини (черепашки, павуки). Але, у всіх випадках, людський початок у них відійшов на другий план, вони не зовсім люди. При цьому всі вони – позитивні герої. І нинішні діти прагнуть бути схожими на них (у всякому разі – в іграх). Всього 10-15 років тому головними якостями дитячих позитивних героїв були щедрість, доброта, здатність жаліти і допомагати, наївність. Хоча в іграх дітей завжди були негативні персонажі (розбійники, пірати, злодії), було зрозуміло, «хто позитивний герой, а хто негативний». Зараз ця грань стирається.

Отже, сучасні діти дошкільного віку відтворюють у своїх творчих іграх не професійні ролі дорослих, а ролі телевізійних або казкових героїв. Сюжети екранів телевізора міцно увійшли в ігри дітей. У результаті з'ясовується, що сучасні діти краще обізнані з життям і відносинами героїв фільмів, мультфільмів ніж з життям оточуючих їх дорослих. Відірваність сюжетів рольових ігор від життя близьких – свідчення того, що професійне і особисте життя батьків перестає бути змістом дитячих ігор (а значить, і дитячого життя взагалі), як це було протягом багатьох попередніх поколінь.

Діти ростуть серед дорослих, а дорослим ніколи гратися, та вони й не вміють цього робити і не вважають за потрібне. Якщо дорослі і займаються дітьми, то вони їх тільки повчають.

Зміни в ігровій діяльності, що відбулися за останні десятиліття, полягають не тільки в нових екзотичних сюжетах, але й у зниженні рівня розвитку творчої гри. У переважної більшості дошкільників вона не досягає своєї розвинутої форми і залишається на найнижчому, примітивному рівні. Але ж творча гра може сприяти розвитку особистості і бути міжособистісною взаємодією в тому випадку, якщо вона досягає свого повноцінного розвитку. Примітивна творча гра дітей чотирьох-шести років, коли вони просто готують страву, возять машинки або одягають ляльку, не включаючи творчості і «не оживляючи» своїх ляльок, не робить істотного впливу на розвиток особистості дошкільника. Тільки у дітей, які вміють «творчо» гратися, ця діяльність є каталізатором особистісного розвитку, сприяє становленню самосвідомості, стійких мотивів, ініціативності та відповідальності, творчої уяви, волі і довільності [11].

Згортання гри в дошкільному віці дуже негативно відбивається на загальному психічному та особистісному розвитку дітей. Саме в творчій грі найбільш інтенсивно розвиваються мислення, емоції, спілкування, уява, свідомість дитини [11].

Дошкільний вік є унікальним і вирішальним періодом розвитку дитини, коли формується особистість, закладаються основи волі і довірливої поведінки, активно розвивається уява, творчість, загальна ініціативність. Проте всі ці найважливіші якості формуються не в груповій кімнаті, а у творчій грі [11].

Дошкільний вік вважається класичним віком гри. У цей період виникає і набуває найбільш розвинену форму особливий вид дитячої гри, який в психології та педагогіці отримав назву творчої гри.

Дошкільний вік – один з найважливіших етапів у розвитку індивідуальних і колективних ігрових інтересів дітей. Під ігровим інтересом ми розуміємо складне психічне утворення, яке сприймаємо одночасно і як особливе безпосереднє емоційно-пізнавальне ставлення до гри або іграшки; і як прагнення висловити пізнане в діяльності; як потреба дитини займатися саме

цією діяльністю, яка забезпечує співучасть у житті дорослого, задовольняє потребу у спілкуванні, приносить радість творення, творчості.

Спілкування дошкільника з однолітками розгортається головним чином у процесі спільної творчої гри. Граючи разом, діти починають враховувати бажання і дії іншої дитини, відстоювати свою точку зору, будувати і реалізовувати спільні плани. Тим самим дитина стає частиною суспільства, вчиться бути самостійною і враховувати бажання інших дітей.

Всі ці факти підтверджують те, що творча гра має величезне значення для розвитку всіх психічних процесів особистості дитини, але найголовніше, що вона відображає досвід міжособистісної взаємодії.

Отже, джерелом розвитку творчої гри виступає суперечність між бажанням дошкільника діяти як дорослий і реальними можливостями реалізації цього бажання. Структура творчої гри складається з уявної ситуації (сюжету і змісту), ігрової ролі та ігрових дій, з системи реальних та рольових взаємовідносин дітей. На основі зовнішньої ігрової діяльності у дитини формується розумовий план дій (створення ігрової ситуації, планування сюжету, розподілу ролей), що виступає основою для складання у творчій грі рольових та реальних взаємовідносин.

Виходячи з вище сказаного можна зробити **висновок**, що вирішення проблеми реальних та ігрових взаємовідносин дітей старшого дошкільного віку у відображенні міжособистісної взаємодії в творчій грі вплине на зміцнення індивідуальних можливостей старших дошкільників та виступить основою засвоєння дитиною системи взаємовідносин між людьми.

Література

1. Андреева Г. Соціальна психологія: підручник. Київ, 2005. 304 с.
2. Бех І. Колектив як чинник створення унікальної ситуації виховання особистості. *Директор школи*. 2002. № 6. С. 8–10.
3. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 392 с.

4. Карасьова К.В. Актуалізація ціннісних орієнтирів старших дошкільників у їх реальних та ігрових стосунках. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України* / [гол. ред. С.Д. Максименко]. Київ: «Срібна хвиля», 2012. Т. IV Психологія розвитку дошкільника. Вип. 8. С. 123–131.
5. Карасьова К.В., Піроженко Т.О. Самодіяльні ігри дитини. Київ: Шк. світ, 2011. 128 с.
6. Карасьова К.В., Піроженко Т.О. Світ дитячої гри. Київ: Шк. світ, 2011. 128 с.
7. Коломинский Я.Л. Психология детского коллектива. Система личных взаимоотношений. Минск: Народная асвета. 1984. 240 с.
8. Косякова О.О. Психология раннего и дошкольного детства : учеб. пос. Москва: Феникс, 2007. 346 с.
9. Мухина В. С. Детская психология: учеб. пос. Москва: Эксмо-Пресс, 2000. 172 с.
10. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М. Степанов. Київ: «Академвидав», 2006. 424 с.
11. Во что играют наши дети? Игры и игрушки в зеркале психологии / Елена Смирнова и др. Москва: Ломоносовъ, 2009. 224 с.
12. Эльконин Д.Б. Психология игры. Москва: Владос, 1999. 360 с.

References

1. Andrieieva, H. (2005). *Sotsialna psykholohiia [Social psychology]*. Kyiv. 304 s. [in Ukrainian].
2. Bekh, I. (2002). Kolektyv yak chynnyk stvorennia unikalnoi situatsii vykhovannia osobystosti [The team as a factor in the creation of a unique situation in the education of the individual]. *Dyrektor shkoly –School Director*, 6. 8–10. [in Ukrainian].
3. Dutkevych, T.V. (2007). *Doshkilna psykholohiia [Preschool Psychology]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. 392 s. [in Ukrainian].

4. Karasova, K.V. Aktualizatsiia tsinnisnykh oriientyriv starshykh doshkilnykiv u yikh realnykh ta ihrovykh stosunkakh]. S. D. Maksymenko (Ed.). *Aktual'ni problemy psykholohiyi – Actual problems of psychology : Collection of scientific works of the H. S. Kostyuk Institute of Psychology NAPS of Ukraine*. (Vol. IV, issue 8), (pp. 123–131). Kyiv: TOV "Sribna xvy`lya". [in Ukrainian].
5. Karasova, K.V. & Pirozhenko, T.O. (2011). *Samodiialni ihry dytyny [Self-acting baby games]*. Kyiv: Shk. Svit. 128 s. [in Ukrainian].
6. Karasova, K.V. & Pirozhenko, T.O. (2011). *Svit dytiachoi hry [The world of children's play]*. Kyiv: Shk. Svit. 128 s. [in Ukrainian].
7. Kolominskiy, Ya.L. (1984). *Psykholohyya detskoho kollektiva. Systema lychnykh vzaymootnosheniy. [Psychology of children's collective. System of personal relationships.]*. Minsk: Narodnaya asveta. 240 s. [in Belarus].
11. Kosyakova, O.O. (2007). *Psykholohyya ranneho y doshkol'noho detstva [Psychology of early and preschool childhood]*. Moskow: Feniks. 346 s. [in Russian].
12. Mukhyna, V.S. (2000). *Detskaya psykholohyya [Child psychology]*. Moskow: Eksmo-Press. 172 s. [in Russian].
8. Stepanov, O.M. (Compiler). (2006). *Psykholohichna entsyklopediia [Psychological Encyclopedia]*. Kyiv: «Akademvydav».424 s. [in Ukrainian].
13. Smyrnova, E. et al. (2009). *Vo chto yhrayut nashy dety? Yhry y yhrushky v zerkale psykholohyy [What do our children play? Games and toys in the mirror of psychology]*. Moskow: Lomonosov. 224 s. [in Russian].
14. Elkonin, D.B. (1999). *Psikhologiya igry [Psychology of the game]*. Moscow: Vlados. 360 s. [in Russian].